

Mads Bank

Brugerinddragelse og stemning i arbejdet med unge og rusmidler

Socialt arbejde som ledelse af selvledelse

Resumé

Denne artikel er en skriftlig version af min ph.d.-forsvarstale for afhandlingen “Brugerdrevne standarder og affektiv subjektivering – en undersøgelse af styringsstrategier i pædagogisk og socialt arbejde”.

Artiklen analyserer, hvordan man i to kommunale institutioner arbejder med unge rusmiddelbrugere, inspireret af narrative, systemiske og løsningsorienterede terapiformer. En væsentlig pointe i disse indsatser, er at undgå et individualiserende og stigmatiserende fokus på problemer og rusmidler og i stedet arbejde helhedsorienteret og alment udviklende. Den almene problemstilling der analyseres, handler om, hvordan vi i socialt arbejde og andre indsatser, kan påvirke borgere, så de både kommer fri af deres aktuelle vanskeligheder og opnår en mere almen kompetence til at lede sig selv og håndtere deres liv og de udfordringer, de møder.

Artiklen viser, hvordan brugerinddragelse og en løbende udvikling af fagligheden, er afgørende for at udvikle brugernes selvledelse og overskride vanskeligheder i forhold til motivation, frivillighed og deltagelse.

Den analytiske tilgang er governmentality studies, der kombineres med metodologiske

tilgange fra praksisforskning med henblik på, at bidrage til at udvikle og kvalificere det sociale arbejde. Et særligt relevant forskningsmæssigt og praktisk bidrag udgøres af de analyser og teoretiske forståelser af, hvordan affektive fænomener som stemning, atmosfære og energi, er afgørende for at skabe forandring.

Artiklen opsummerer, hvordan afhandlingen ‘brugerdrevne standarder og affektiv subjektivering’ bidrager til en udvikling af governmentality studies, socialt arbejde, systemiske, narrative og løsningsorienterede terapiformer, samt til en bredere forståelse af organisering og ledelse af selvledelse i velfærdsstatens institutioner.

Keywords: unge, socialt arbejde, affekt, rusmidler, brugerinddragelse, stemning, governmentality,

Prolog

I et møderum sidder en gruppe socialarbejdere fra den kommunale institution Helsingør i Helsingør kommune. De er ved at få faglig supervision fra to socialarbejdere fra institutionen U-turn i København. De har alle erfaringer med, at det kan være vanskeligt at have samtaler med unge, der ryger hash eller tager

stoffer. At børn og unge ofte ikke har lyst til at snakke med professionelle om sig selv og deres problemer er samtidig en mere almen problemstilling, der er velkendt for professionelle, der arbejder med behandling og socialt arbejde.

I supervisionen benytter de bl.a. en 'anerkendende tilgang' til at undersøge sådanne vanskeligheder og blive klogere på deres arbejde. I det følgende uddrag bliver socialarbejderen Lise interviewet om, hvordan det på trods af vanskeligheder er lykkedes hende at have gode samtaler med en ung, som jeg her kalder Kevin.

Dirk (supervisor): Hvad tænker du, der har gjort, at han er blevet så glad for at have samtaler?

Lise: Jeg tror, at han, øh, jeg tror han har følt sig mødt, det tror jeg, og så tror jeg, at han synes, jeg er lidt freaky på en eller anden måde, altså.

(Der grines lidt)

Lise: Og det tror jeg, at han synes. Han griner af mig ... Han synes, jeg er, jeg er sådan skør eller sådan noget, ikk.

Dirk: Hvad gør du, når ...

Lise: Det ved jeg, det ved sgu ikk', vel, jeg kan mærke, han sidder og fniser. Synes at ... jeg bruger meget mit kropssprog og ... altså, og jeg ku' tydeligt mærke, at gennembruddet kom vel den dag, han fortalte mig, at han gik til de der trampefester, hvor han tog en masse stoffer ... og hvor jeg så spurgte ind til, "hvad fanden foregår der, hvad er det, det gør ved dig?", og hvor jeg så prøvede at lave en ... "er der andre sammenhænge, hvor du så tramper eller?". Jeg havde sgu ikke hørt om det der trampe før, jeg syntes, det var enormt interessant, fordi det gav mig et indblik i ungdomskulturen også, ikk'.

Øh. Og så sagde han; "det gør jeg sgu hver morgen", siger han så. "Så ryger jeg en fed, og så tramper jeg mand!", "Nå", siger jeg. "Det lyder sgu spændende. Jeg ku' sådan tænke mig, at se hvordan man tramper. Hvis

jeg nu sætter noget musik på her, gider du så at trampe for mig?"

(Der smågrines)

[Under forsvaret afspillede jeg et eksempel på den form for techno som Kevin og Lise lyttede til – prøv selv at hør: Søg på Activation portal, Get Up og lyt fra 0.38]

Lise: Så sad han og den fik jo satanedeme ...

[Lise viser hvordan man tramper, ved at stampe i gulvet.]

(De andre griner)

Lise: ... og det var virkelig en øjenåbner for mig.

Dirk: Ja

Lise: ... fordi jeg fik, jeg fik, jeg fik en forståelse for, hvad det var, at han fik ud af det tramperi dér. Han fik simpelthen den der ud-af-kroppen-oplevelse, alle de der indbestemte ting, øh ... røg ud i, øh, i det tramperi dér. Og jeg siger, det er altså massivt fysisk! Øhm ... så sagde jeg til ham ... "Det fandeme spændende, det du lige har vist mig her, fordi jeg får sådan en forståelse for ... Jeg mediterer jo. Og ved du hvad? Jeg tror, du opnår præcis det samme, med at trampe, som jeg gør med at meditere. Jeg får tømt mit hoved, mit tankemylder" – "JA for fanden!", sagde han ...

Introduktion

Denne artikel er en skriftlig version af den forsvarstale, jeg holdt ved mit ph.d. forsvar den 25. august 2015.

Afhandlingen "Brugerdrevne standarder og affektiv subjektivering – en undersøgelse af styringsstrategier i pædagogisk og socialt arbejde", bygger på en empirisk etnografisk udforskning af to kommunale institutioner, der arbejder med unge med et (problematisk) forbrug af rusmidler (Bank, 2015).

Socialt behandlingsarbejde med unge rusmiddelbrugere er et væsentligt og interessant felt at skabe mere viden om. Det skyldes bl.a.,

at vi i det sociale arbejde har relativt lidt viden om effekten af forskellige indsatser, og at det ofte er meget uklart hvilke 'mekanismer', der egentlig skaber forandring. Samtidigt er der en række andre udfordringer, eksempelvis at mange borgere ikke søger hjælp eller er motiverede for at deltage i de tilbud, vi stiller til rådighed for dem. Endvidere er det et problem, at de borgere, der faktisk benytter de kommunale tilbud, ofte ender med at droppe ud af 'behandlingen' og genoptage en tidligere livsstil med eksempelvis rusmidler eller kriminalitet. Sådanne udfordringer er på ingen måde nye i det sociale arbejde, men de stiller sig særligt skarpt og påtrængende i lyset af de udviklinger, der er i feltet, bl.a. det allestedsnærværende krav om evidens.

Samtidig har min udforskning også et bredere og mere alment sigte. Det skyldes, at den berører en række grundspørgsmål om, hvordan vi skaber forandring og udvikling, hvordan vi leder subjekter så de leder sig selv, og om hvordan vi former subjekter og subjektivitet. Disse spørgsmål åbner dermed for en bredere praktisk relevans, i det problemstillingerne genfindes indenfor områder som behandling, terapi, socialt arbejde, pædagogik, uddannelse og sundhed.

De mere praktisk orienterede undersøgelsesspørgsmål handler for det første om, hvordan vi kan udvikle og organisere socialt arbejde, de professionelle faglighed og endda velfærdsstatens institutioner? Samtidigt handler det om, *hvordan* vi i det sociale arbejde kan påvirke borgere, så de ikke blot kommer fri af deres aktuelle vanskeligheder, men også opnår en mere almen kompetence til at *lede sig selv* og håndtere deres liv, og de udfordringer de møder. Når vi på den måde vil noget med nogen, og samtidigt ønsker at fremme deres selvbestemmelse og autonomi, så er det netop en af de føromtalte grundlæggende problemstillinger, der har en bred relevans inden for behandling, terapi, socialt arbejde, pædagogik, uddannelse og sundhed.

I prologen så vi et eksempel på, hvordan dette kan håndteres i praksis. Socialarbejderen var nysgerrig på Kevins erfaringer med techno, dans og stoffer, uden at vurdere om brugen af stoffer var positiv eller negativ. Det illustrerer en af afhandlingens grundlæggende pointer; at det er afgørende, at de professionelle tilbageholder deres normer og standarder, fordi de unge dermed får mulighed for selv at udvikle normer og standarder for deres eget liv. Et af mine greb i denne artikel er at analysere dette som 'ledelse af selvledelse', og jeg argumenterer for, at en sådan 'ledelsesstrategi' kan være helt afgørende, når vi ønsker at skabe vedvarende positive forandringer, fordi det muliggør, at 'brugeren' kan få magt til at udvikle sit eget liv. En væsentlig organisatorisk pointe er, at de professionelle ikke bare kan 'anvende' særlige metoder eller indsatser, men løbende må tilpasse og udvikle deres praksis i *dialog* med brugere, både for at udvikle fagligheden og for at facilitere brugernes selvledelse.

Mit ph.d. projekt har været en del af forskningscenteret SUBSTANce – Subjects & Standards. Her har jeg i tæt samarbejde med Professor Morten Nissen, og en række kolleger og studerende i forskningsprojektet "Brugerdrevne standarder i socialt arbejde", netop undersøgt brugerinddragelse som en mulig model for, hvordan man kan organisere, kvalificere og udvikle det sociale arbejde (Bank & Nissen, 2016; Nissen, 2014; Nissen & Barington, 2017; Nissen, Staunæs, & Bank, 2016).

En anden hovedpointe i artiklen er, at hvis man i socialt behandlingsarbejde har selvledelse som mål, så er det væsentligt, at man ikke stigmatiserer og marginaliserer brugere ved at fokusere snævert på problemer og misbrug. Vi har derfor undersøgt, hvordan de professionelle trækker på systemiske, narrative og løsningsorienterede terapitraditioner for at overskride en individualistisk forståelse af rusmiddelproblemer og i stedet arbejde helhedsorienteret og alment udviklende. Et væsentligt aspekt af dette er at arbejde med de unge og deres fælles-

skaber, samt den bredere kontekst af forældre, professionelle og det omgivende samfund.

Det, der kommer ud af den type af forskning, er empiriske analyser og teoretiske forståelser for, hvordan man i socialt arbejde, og i mange andre kontekster, kan skabe forandring og udvikling ved at inddrage brugerne og deres perspektiver. I denne artikel vil jeg begrebssette dette som 'ledelse af selvledelse' og analysere, hvordan det er afhængigt af en række forhold. Det handler om, hvordan man organiserer indsatserne og møder de unge. Om hvordan man udvikler særlige former for professionel kompetence og om, hvilke strategier vi benytter til at påvirke, lede og udvikle de unge.

Artiklen er opbygget således, at jeg starter med at introducere feltet ved at præsentere de hovedtendenser, der er i organisering og kvalificering af det sociale arbejde. Her er tale om to overordnede og delvist modsatrettede tendenser, nemlig evidensstilgangen og arbejdet med brugerinddragelse. Dernæst præsenterer jeg det empiriske felt, forskningsspørgsmål og metodologi. I den første empiriske analyse, udfolder jeg, hvordan de professionelle arbejder med deres faglighed og blik på de unge og dermed skaber mulighed for selvledelse. Dette bidrager til en forståelse af, hvordan 'post-psykologiske' teorier og terapiformer (særligt systemiske, narrative og løsningsorienterede tilgange) anvendes i det sociale arbejde. Dernæst præsenterer jeg den teoretiske ramme; governmentality studier og de forståelser af ledelse af selvledelse, der er fremherskende i denne tradition. Jeg bruger disse analysestrategier til at forstå, hvorfor det kan være svært at engagere brugerne i at deltage i behandling og terapeutiske samtaler. Et væsentligt forskningsmæssigt bidrag er her at trække analysen ud over et rent sprogligt niveau og undersøge betydningen af samtalerummet, og hvordan det sociale arbejde (og terapi) skabes gennem diskursive, materielle, affektive og spatiale 'teknologier'. For at skabe nye forståelser af betydningen affektive fænomener i socialt arbejde,

introducerer og diskuterer jeg 'stemning' som et teoretisk, psykologisk og analysestrategisk begreb. Det særligt nye, som jeg dermed bidrager med, er at udvikle analysestrategier og teoretiske forståelser for, hvordan affektive fænomener som stemning, atmosfære, energi og intensitet er afgørende for at skabe forandring i socialt arbejde og terapi. Der afsluttes med en perspektiverende konklusion.

Tendenser i kvalificeringen af socialt arbejde

Evidens som tilgang til at udvikle det sociale arbejde

Nationalt og internationalt er der som bekendt et stort og stigende ønske om at benytte evidens metodologien til at styre, kvalificere og organisere velfærdsstaternes institutioner (Bowker & Star, 1999; Timmermans & Berg, 2003; Trickett & Beehler, 2013). Evidens bruges nogle gange i en lidt bred betydning, som handler om, at vi ved at noget virker. I en videnskabelig sammenhæng refererer evidens dog oftest til en mere snæver metodisk tilgang til at undersøge og sammenligne effekten af forskellige former for intervention. I en evidensbaseret tilgang undersøges effekten af en given indsats ved at benytte en veldefineret indsats i forhold til et veldefineret problem og monitorere og dokumentere effekten i forhold til et foruddefineret resultat, eksempelvis stoffrihed.

Evidens er en form for standardisering, der gør at man ideelt set kan sammenligne indsatser på tværs af praksisser og kontekster og dermed undersøge om der er evidens for, at noget virker (bedre end andet) (Trickett & Beehler, 2013). Evidensstilgangen er særligt udbredt i sundhedsområdet (Timmermans & Berg, 2003), men også på uddannelsesområdet (Biesta, 2007) og socialområdet¹ (Houston, 2005) er der stigende krav om at arbejde evidensbaseret. At undersøge effekt gennem

1 <http://www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/programmer-med-evidens>

evidens metodologien har en række indlysende fordele, særligt når problemer og indsatser er forholdsvis enkle og veldefinerede.

Der kan dog peges på en række problemer, når man forsøger at benytte evidensmetodologien i forhold til de ret komplekse og multikausale problemer, man ofte arbejder med i socialt arbejde. En type af kritik, der rejses fra en række forskningstraditioner, er, at når man i evidensstilgangen søger at afgrænse problemer til veldefinerede og afgrænsede ‘sygdomsentiteter’, så reduceres og simplificeres de komplekse problemer, man ofte står overfor i det sociale arbejde og der disponeres for at forstå disse gennem ‘behandlingsmodellen’.

Eksempelvis kan de mange sammensatte problemer, som unge, der ryger for meget hash, ofte står overfor, reduceres til et spørgsmål om misbrug eller afhængighed, hvilket så kan behandles med en veldefineret indsats, fx af-rusning, medicin eller terapi. Når man på den måde udvælger og definerer et relativt specifikt og afgrænset problem som problemet, sker der en reduktion, der udgrænser andre elementer, der forstyrrer den lineære logik – eksempelvis alternative problemforståelser eller ønsker og viden fra brugerne. Dette vanskeliggør, at brugerne kan få indflydelse på problemforståelsen og (rammerne for) behandlingsforløbet, og gør dermed brugerne relativt passive (Lambert 2006, Trickett & Beehler, 2013). Overordnet set, disponerer de specifikke og foruddefinerede mål og metoder i evidensstilgangen for at brugerne gøres relativt passive. Det påpeges endvidere, at det også disponerer for medicinske løsninger (Worrall, 2010). Fra aktører i det sociale arbejde rejses der, i forlængelse af dette, en række kritikker af, hvordan evidensstilgangen kan føre til stigmatisering og negativ subjektivering af brugerne. Dette uddybes i det følgende afsnit om ‘U-Turn modellen’.

Et grundproblem ved at benytte evidensmetodologien i socialt arbejde er, at der oftest er tale om multikausale og kontekstafhængige fænomener (Houston 2004). Man kan spørge

sig selv, hvor tit man møder en borger, der kun har et problem? ‘99 problems’ synes nærmere at være den kulturelle standard (Jay-Z, 2004). Vanskelighederne med det specifikke fokus stopper dog ikke her, for på samme måde som det er vanskeligt at afgrænse og definere, hvilke problemer vi ønsker at løse, så er de resultater vi ønsker at opnå heller ikke nemme at definere. Et oplagt eksempel er, at vi, i et bredere perspektiv, ikke vil være tilfredse med, at brugeren har ‘succes’ med at stoppe med et rusmiddel, hvis det bare skiftes ud med et andet eller andre uhensigtsmæssige aktiviteter. En måde at formulere det på er, at man i socialt arbejde sigter efter et bredere outcome; en mere almen forandring eller udvikling, hvilket jeg bl.a. betegner som udvikling af selvledelse. Det handler om, at de unge skal blive bedre til at løse deres problemer og håndtere deres liv på mere hensigtsmæssige måder. Det betyder, at vi i socialt arbejde, i modsætning til i behandling, ikke kan definere (alle) målene på forhånd, fordi den almene udvikling eller kvalificering, vi arbejder med, netop består i, at de unge *selv udvikler (brugerdrevne) standarder, normer, mål og ønsker* for deres liv.

Brugerinddragelse som tilgang til at udvikle det sociale arbejde

I de skandinaviske velfærdsstater, har der på tværs af sektorer og institutioner, siden 1990'erne været et stigende fokus på brugerinddragelse og brugerperspektiver (Pedersen, 2003)². En af forklaringerne på denne udvikling er, at det har været et problem, at mange borgere ikke har ønsket at benytte de behandlingstilbud, der var tiltænkt dem. Dette kan bl.a. forklares med, at de ikke har følt sig mødt og hjulpet af standardiserede behandlingstilbud af de ovenfor skitserede grunde. En mulig løsning

2 Det ses bl.a. i lovgivningen, fx “Lov om social service” fra 1997: “brugerne af tilbud efter denne lov får mulighed for indflydelse på tilrettelæggelsen og udnyttelsen af tilbuddene.” <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=112257>:

på dette er at give borgerne mere indflydelse og inddrage dem i, hvordan behandlingstilbud skal udformes. At arbejde med brugerinvolvement, brugerinddragelse, medbestemmelse og dialog kan dermed forstås som en strategi, der har to internt forbundne mål; empowerment og udvikling af brugerne, og kvalificering og udvikling af det sociale arbejde (Houborg, 2012; Pedersen, 2003). Helt overordnet, er jeg altså interesseret i brugerinddragelse og brugerdrivne standarder som en mulig tilgang til at kvalificere og udvikle det sociale arbejde. Samtidigt stiller jeg, med denne fokusering, også skarpt på et centralt aspekt ved det sociale arbejde; at der arbejdes med '2. ordens tilgang', der sigter på en mere almen udvikling af borgerne. Det drejer sig ikke kun om at løse borgerens konkrete problemer, men om at sætte borgerne i stand til selv at håndtere deres vanskeligheder, udfordringer og udvikle hensigtsmæssige måder at leve på. For at belyse disse spørgsmål, har jeg undersøgt en model for socialt arbejde, hvor et centralt aspekt er, at de professionelle udvikler deres praksis gennem inddragelse af dialog med og tilpasning til brugerne.

Det empiriske felt, forskningsspørgsmål og design

Nu vil jeg præsentere det empiriske felt og to institutioner – U-turn og Helsingung – der arbejder med unge og rusmidler, lidt nærmere. U-Turn er en institution i Københavns kommune, der arbejder med unge, der har et problemgivende forbrug af rusmidler, primært hash. Socialstyrelsen udvalgte i 2010 U-Turn som en mulig model for, hvordan man kan arbejde med unge og rusmidler. Socialstyrelsen undersøgte derfor 'model U-turn' i samarbejde med SFI (socialforskningsinstituttet) i 2011-2014, ved at implementere 'model U-Turn' i en institution i Horsens (U-Turn Horsens) og en institution i Helsingør (Helsingung) og monitorere på effekten. SFI konkluderer bl.a. at Model U-turn, og de andre indsatser, der er undersøgt, har en dokumenteret effekt (Termansen, 2015).

Model U-turn

Model U-turn består ifølge modelbeskrivelsen af en række indsatser: Åben anonym rådgivning, individuel behandling, en daggruppe for unge under 18 år, kurser for forældre, hvis børn tager stoffer, og en konsulentfunktion, hvor de professionelle er til rådighed for sparring og undervisning for andre professionelle og institutioner.

Fagligt er U-turn modellen informeret af, hvad man bredt kan betegne som sociale, kulturelle, kontekstuelle, helhedsorienterede og systemiske forståelser og tilgange. I disse tilgange ses mennesker (subjekter) som nogle, der løbende dannes, formes, skabes og udvikles i de specifikke relationer og kontekster, de indgår i. Det betyder bl.a., at der er skepsis' overfor evidensstilgangen og det at fokusere og monitorere entydigt på problemer, fordi man har en forståelse af, at det at udpege og synliggøre problemer stigmatiserer brugerne og fastholder problemerne snarere end at løse dem. For at undgå disse problemer og udvikle en alternativ tilgang, trækker U-turn modellen i særlig grad på, hvad jeg betegner som postmoderne eller post-psykologiske terapeutiske traditioner (Staunæs & Juelskjær, 2014), særligt systemisk (H. Anderson & Goolishian, 2004), narrativ (White, 2008) og løsningsfokuseret (De Shazer, 1985) terapi. Disse tilgange har alle en ikke-individualistisk, relationel og kulturel forståelsesramme, der lægger op til, at man arbejder udviklende og produktivt skabende, både med de unge, men også med forældre, andre professionelle og det bredere samfund.

En anden grundantagelse i U-turn modellen, der hænger sammen med en postmoderne/post-psykologisk/post-strukturalistisk kritik af, hvordan professionelle udøver magt som eksperter³ er, at man løbende udvikler indsatserne gennem dialog mellem brugerne og

3 Kritik af ekspertpositionen fra et terapeutisk perspektiv har en lang historie i psykologien, men i denne sammenhæng er særligt (H. Anderson & Goolishian, 1992) og (White, 2008) centrale.

professionelle. Derfor er model U-turn ikke en traditionel model eller (evidensbaseret) metode, med helt faste standarder, men en mere dynamisk tilgang, hvor man løbende udvikler og tilpasser måden man arbejder på. Det har vi i forskningsprojektet valgt at artikulere som udvikling af brugerdrevne standarder.

SFI dokumenterer, at model U-turn har en effekt, hvilket selvfølgelig er væsentligt og relevant (Termansen, 2015). Det bredere perspektiv, som min undersøgelse bidrager med, kan siges at være lidt bredere og mere grundlæggende. Det handler om, at hvis vi ønsker at bruge denne viden til at *udvikle* (andre) indsatser, så har vi brug for at blive klogere på, hvad det egentlig er for nogle *virkningsmekanismer*, eller *forandringsstrategier*, der er på spil? Derfor har jeg interesseret mig for, hvordan det konkrete arbejde med de unge bidrager til at skabe forandring, og for, hvordan det egentlig foregår, når en model 'overføres' fra én institution til en anden. Dette er naturligvis særlig interessant, når modellen/tilgangen også er noget, der løbende udvikles og forandres.

Ved at forske i arbejdet med U-turn modellen, får vi dermed et både indholdsmæssigt og organisatorisk blik på, hvordan vi kan forstå, arbejde med, udvikle og organisere socialt arbejde. Når vi fremstiller U-turn modellen på denne måde, er det også intentionen at undersøge U-turn modellen som en mulig prototype, eller model for, hvordan vi kan tænke om socialt arbejde. Endelig kan vores fremstilling måske ses som en mere almen model for behandling, pædagogik og terapi, og som prototype for den type af refleksiv trans-disciplinær faglighed, som velfærdsstatens professionelle skal udvikle i fremtiden.

Med det udgangspunkt er afhandlingens forskningsspørgsmål: *En undersøgelse af, hvordan institutionerne Helsingung og U-turn organiserer, udvikler og kvalificerer deres arbejde på måder, der sætter dem i stand til at lede på de unges ledelse af sig selv, så de unge får øget magt over deres eget liv og*

betingelser og udvikler sig i mere produktive og foretrukne retninger.

Metodologi

Metodologisk henter jeg inspiration fra en række traditioner. Teoretisk og analysestrategisk særligt governmentality studies og praksisregimeanalysen (Dean, 2010; Foucault, 1977; Hacking, 2007; Rose, 1990, 1998). Denne tilgang åbnes dog i forhold til at inddrage og udvikle praksis, ved at bruge greb fra kritisk psykologisk praksisforskning (Mørck & Nissen, 2005; Nissen, 2009) og deltagende aktionsforskning (PAR) (Noffke & Somekh, 2005).

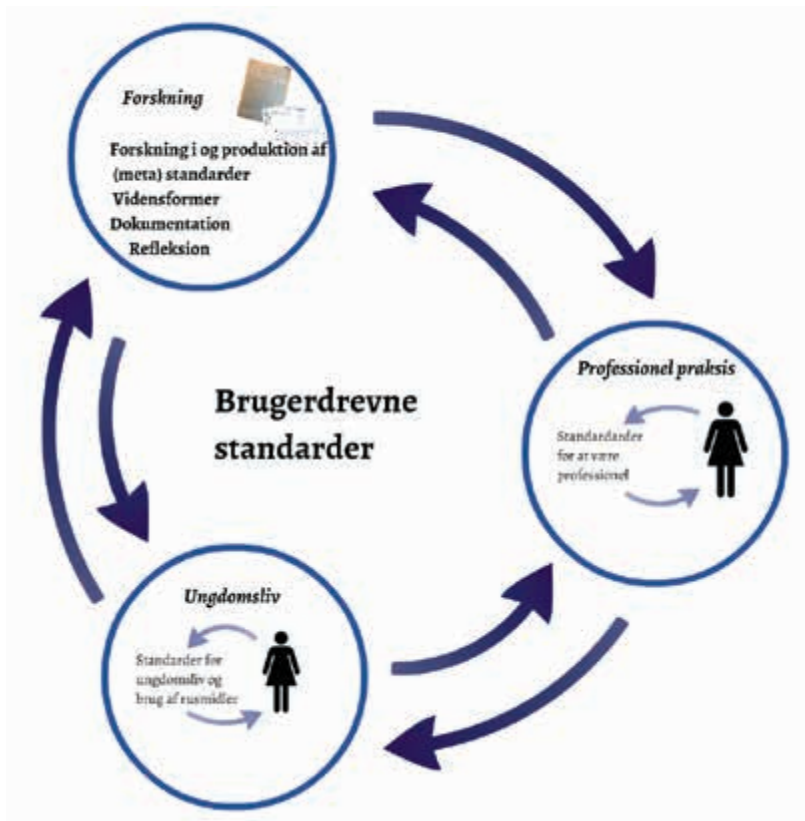
Min metodiske tilgang er at anlægge et etnografisk blik på praksis, eller hvad Mol (2002) betegner som praxio-grafi. Det handler om at få blik for, hvad de professionelle gør. Hvilke vanskeligheder møder de?

Hvordan organiserer de deres arbejde? Hvordan arbejder de med de unge? Hvordan tænker, taler og handler de? Hvordan udvikler de deres faglighed? Inspireret af praksisforskningstraditionen, har forskningen været organiseret som et samarbejde, hvor socialarbejdere, centrale aktører og brugere er rekrutteret som medforskere i projektet. Det handler om at etablere et blik for, dialog med og om, praksis.

Gennem dialog mellem problemstillinger i praksis, det empiriske materiale, de professionelle og et teoretisk repertoire, er det mit mål at artikulere, analysere og forstå praksis gennem både velkendte og nye begreber, teorier og analysestrategier. Det gælder eksempelvis afhandlingens centrale begreber; brugerdrevne standarder og affektiv subjektivitet, som jeg benytter til at få blik for, hvordan socialarbejderne organiserer deres praksis og leder på de unges ledelse af sig selv.

Som jeg forsøger at anskueliggøre i model 1, er forskningsprojektet dermed både et studie af, og et bidrag til, udvikling af standarder – på flere niveauer.

Modellen viser sammenhængen mellem at de professionelle udvikler standarder for deres

arbejde med input fra både de unge og psykologiske teorier. De unge udvikler standarder for deres eget liv og forbrug af rusmidler. Som forskere udvikler vi også standarder, ved at artikulere og objektivere (standarder i) praksis. Pilene symboliserer de gensidige udvekslinger og transformationer af standarder mellem disse niveauer.

Afhandlingens teoretiske ramme er governmentality studies. I denne tradition finder man som oftest analyser, der 'kritiserer', hvordan magt udøves på subjekter i institutionelle sammenhænge. I mit projekt udvikler jeg denne tilgang i en affirmativ retning ved at engagere praksis i kritiske analyser, der har et produktivt udviklende sigte. Jeg betegner derfor min tilgang som en produktiv, affirmativ vitalistisk analysestrategi (Foucault, 1997; Greco & Stenner, 2013; Raffnsøe, 2015).

Konkret har vores forskningsteam foretaget

ca. 285 timers deltagerobservation og interviews, hvor vi har kigget på både det konkrete arbejde med de unge, både i gruppebehandling og i individuelle samtaler. Derudover har jeg gennem deltagerobservation undersøgt, hvad der foregår, når medarbejderne har møder, supervision og uddannelsesdage, fordi de 'tænkninger', 'tilgange' eller 'logikker' (Mol, 2008) 'ledelsesformer' eller 'styringsrationaliteter' (Dean, 2006), der er i praksis, særligt bliver synlige her.

De empiriske analyser:

Brugerdrevne standarder

Jeg vil nu dykke ned i afhandlingens empiriske og teoretiske analyser. Et centralt område i den empiriske udforskning har været, hvordan de professionelle i Helsingung har arbejdet med de unge i 'Dagteamet'. Dagteamet er for unge på 15 til 18 år, der ikke er i arbejde eller ud-

dannelse og har et problemgivende forbrug af rusmidler. I dagteamet prøver man at imødegå en række af de problemer med 'behandlingsmodellen', som jeg skitserede tidligere. Derfor er der ikke kun fokus på problemer og stoffer, men også på, hvad den unge selv er motiveret for at forandre (U-Turn, 2011).

Dagteamet kan i den henseende forstås som en produktiv normaliserende udviklingskontekst med forskelligartede aktiviteter, hvor de unge fire dage om ugen deltager i gruppeaktiviteter såsom; skole, fysisk træning, kulturelle og sociale aktiviteter og gruppesamtaler. Derudover er der også individuelle samtaler. Jeg vil nu præsentere et empirisk eksempel på, hvordan man i daggruppen arbejder med brugerinddragelse (publiceret i Bank, 2016).

En ung dreng, Anders, har en indledende samtale med en socialarbejder. De taler om, hvad Anders kunne tænke sig at få hjælp til. Anders fortæller, at han i hvert fald ikke har tænkt sig at stoppe med at ryge hash. Socialarbejderen godtager dette og snakker videre med Anders om, hvad han måske kunne tænke sig at forandre. Anders fortæller, at han godt kunne tænke sig at få det lidt bedre med sin familie. Særligt kunne han tænke at få det bedre med sin mor, der er meget på nakken af ham, netop fordi han ryger hash. Socialarbejderen og Anders bliver enige om, at det er noget de kan arbejde med. De snakker om, hvordan de kan invitere moren på banen på en god måde og om, at moren måske kan få nogle samtaler med socialarbejderen, så der ikke bliver så meget konflikt i hjemmet.

Dette eksempel kan for nogle virke underligt. Skal en kommunal institution virkelig på denne måde 'hjælpe' en ung til at fortsætte med at ryge hash, ved at gøre det nemmere for ham i relationen til hans mor? Det kan virke paradoksalt, men når vi kigger lidt nærmere på eksemplet, får vi også øje på noget andet.

Når man i Helsingung på denne måde tager Anders ønsker for gode varer, er det et eksempel på en *fleksibilitet i indsatsen og i*

problembestemmelsen, hvilket muliggør det, at de unge ikke bare skal underkaste sig, hvad forskellige voksne mener er godt for dem, men, at de i stedet kan danne deres *egne standarder* for, hvordan de gerne vil leve og hvad der er vigtigt for dem. Så selvom det kan virke paradoksalt, giver det god mening, at en ung som Anders faktisk får mulighed for at bestemme, hvad han vil arbejde med.

Selvom forældre og professionelle måske havde foretrukket, at Anders ønskede at stoppe med at ryge hash, skaber det at imødekomme ønsket om at få en bedre relation med sin familie, en *produktiv udviklingskontekst*, hvor Anders selv kan komme på banen og i samarbejde med socialarbejderen kan danne standarder for sit eget liv. For at det skal lykkes er det dog helt afgørende, at forældre og professionelle omkring Anders er tilbageholdende med deres ambitioner, projekter og formaninger og i stedet lytter til, hvad den unge vil. I afhandlingen betegner jeg dette som 'brugerdrevne standarder' og 'ledelse af selvledelse' og med et begreb fra governmentality studies, som jeg vil præsentere om lidt, kan dette betegnes som en 'liberal' form for ledelse.

I det næste eksempel vil jeg trække mere eksplicit på praksisregimeanalysen som analysestrategi (Foucault, 1977; Hacking, 2007; Rose, 1990, 1998). Det betyder, at jeg vil få 'blik for blikket' ved at analysere, hvordan socialarbejderne arbejder med at 'se' de unge på særlige måder og analysere, hvordan det at skabe standarder for at se og iagttage, er afgørende for, hvordan man kan danne, forme og lede subjekter (jf. Dean, 2006, p. 61f).

Standarder for iagttagelse

Det empiriske materiale stammer fra min observation af socialarbejdernes supervision. De taler om en ung, Tom, der går i dagteamet (Bank, 2016). De professionelle er bekymrede for Tom. Han møder op til aktiviteterne i dagteamet, men han siger ikke noget, eller deltager

på en synlig måde. De professionelle er i tvivl om, hvad de skal stille op, så derfor tager de Tom op i deres supervision.

Morten (Socialarbejder): Han negligerer, hvis der fremhæves noget positivt, eller svarer 'ved ikke', 'nej', eller 'det er lige meget'

Nanet(Lærer): I undervisningen afviser han meget af det, der foregår.

Didde (Socialarbejder): Samtidig er han meget høflig, det hører faktisk til bekymringerne ... Er det en måde at håndtere det på? Har han måske fundet en form, der gør, at han ikke behøver at engagere sig. Glider han af?

Som vi kan læse, er de professionelle udfordrede af, hvordan de skal forstå, at Tom tilsyneladende ikke deltager. En del af problemet ligger i, at en række 'selvfølgelige' traditionelle psykologiske begreber og forståelser, ligger lige for. Med dem kunne man tænke; at Tom eksempelvis ikke var motiveret, havde modstand mod behandlingen, havde en dårlig relation til behandlerne eller at han simpelthen var skæv eller afhængig. Sådanne problematiserende, individualiserende og essentialiserende forklaringer, lægger op til, at det er Tom, der er noget galt med. Disse forståelser stemmer dog ikke så godt overens med de 'post-psykologiske' teorier og grundantagelser, man trækker på i Helsingung, hvor mennesker eksempelvis ses som deltagende på måder, der giver subjektiv mening i forhold til relationer, den sociale situation, kulturen, personens erfaringer og livshistorie. Så lad os se, hvordan socialarbejderne producerer nye standarder for at se og forstå Tom.

Morten: jeg tror, at han på mange måder deltager som sådan en øhm, øh, hvad hedder det? En gyldig deltager. Øh, sådan lidt fra sidelinjen. Så jeg tror i virkeligheden, når han sidder i matematik, eller når han er i gruppesamtalerne eller er nede i huset, så tror jeg i virkeligheden, der foregår rigtig meget læring i forhold til, hvordan han skal gebærde sig, og hvordan han skal gøre, og hvad der sker.[...] Morten: Og bare det, at han sidder der og

lytter bag sin kasket og så nogle gange kommer med en lille kommentar eller nogle gange lige nikker til det, man har sagt. Altså, det er et kæmpe tegn på, at han faktisk øh deltager i det og lærer gennem den måde at deltage i det.

Her ser vi et eksempel på, hvordan socialarbejderne skaber nye standarder for at iagttage og forstå de udfordringer de møder, ved at trække på post-psykologiske teorier. I dette tilfælde er det Lave and Wenger (2003)'s begreb om 'legitim perifer deltagelse', der sætter de professionelle i stand til at forstørre Toms mikro-handlinger og se Tom på en ny måde. En kommentar eller et lille nik bliver gennem dette begreb tegn på, at Tom faktisk aktivt deltager, lærer og udvikler sig. Med denne standard for iagttagelse, kan Tom fremstilles som en, der har ressourcer og faktisk deltager "på sin egen fine måde".

Med Staunæs (2011) kan man artikulere dette som, at de professionelle leder på det potentielle, det der endnu (næsten) ikke er, men som er i tilblivelse. Når de professionelle således skaber standarder, der gør det muligt for dem at se, forstå og fremstille de unge som aktivt handlende (agentiske), betyder det også, at de forstår sig selv som nogle, der faktisk gør noget. Dermed kan de professionelle også undgå at blive alt for utålmodige med de unge. Dette kræver dog en kultivering af åbenhed, refleksivitet og rummelighed hos de professionelle – og det er bestemt ikke altid nemt, særligt ikke når forældre, skolelærere, sagsbehandlere og andre professionelle presser på for, at der må gøres noget ved de unges *stofmisbrug*.

I et bredere selvledelsesperspektiv er det altså afgørende, at der skabes rum for at unge som Tom, gradvist selv kan komme på banen og danne egne standarder, så det sociale arbejde ikke blot bliver behandling af specifikke problemer, men en bredere ledelse af borgernes ledelse af sig selv. I forlængelse af governmentality studies, som jeg nu vil præsentere nærmere, kan dette betegnes som en socialliberal form for ledelse, der virker gennem at subjektet

udfolder sin frihed gennem valg i forpligtende fællesskaber (Dean, 2006; Foucault, 2008).

Ledelsesformer – det liberale ledelses paradoks

Som jeg har vist, forsøger man i Helsingung at undgå at problematisere og stigmatisere de unge. Man forsøger at etablere en kontekst, hvor de kan begynde at udfolde mere foretrukne måder at leve på. Når de professionelle prøver en sådan strategi og spørger de unge, hvad de vil eller har lyst til, så oplever de imidlertid, at de unge ofte svarer ‘det ved jeg ikke’ eller på anden vis responderer meget fåmælt. Denne problematik, som jeg kalder “det liberale ledelses paradoks”, er velkendt blandt professionelle, der arbejder med unge (Holmgren, 2010; Riber, 2005). Der kan naturligvis være mange grunde til, at de unge er tilbageholdende, men jeg vil nu præsentere en forståelse, der er informeret af afhandlingens teoretiske ramme; governmentality studies.

Hovednavnet i governmentality studies er Michel Foucault, hvis måder at analysere subjekters dannelse på videreføres og bringes tættere på samtiden af bl.a. Niklas Rose (1990, 1998) og Mitchell Dean (2006). Forenklet kan man sige, at der i governmentality studies er udviklet en række analysestrategier til et få blik for, hvordan vi leder, styrer, former eller danner subjekter. Det handler i særlig grad om at undersøge de styrings-rationaliteter, ledelsesstrategier eller ledelsesteknologier, der sigter på “the conduct of conduct” (Dean, 2006, p. 43; Foucault, 1982b, p. 341; Gordon, 1991, p. 2), hvilket jeg i mit arbejde begrebsætter som ‘ledelse af selvledelse’. I Foucaults forfatterskab analyseres der primært tre grundlæggende ledelsesstrategier, nemlig liberale (Foucault, 2008), disciplinære (Foucault, 2002) og pastorale (Foucault, 2004).

Jeg har allerede berørt den liberale ledelsesform, der skematisk fungerer ved, at subjektet ‘leder sig selv’ ved at foretage en række valg, der er samfundsmæssigt tilgængelige. Den

liberale ledelsesform virker dermed i særlig grad gennem subjektets frihed og er en form, der i særlig grad er karakteristisk for de moderne liberale demokratiske samfund, vi lever i (Dean, 2006). At lede sig selv gennem valg, er dog ikke kun en frihed, men også en normativ magtudøvelse, fordi vi er ‘forpligtede til frihed’, hvilket implicerer en fordring om af vælge (Rose: 1998 p. 17). Eksempelvis kan uddannelsesområdet anskues som et felt, hvor vi ikke bare kan, men også mødes med normen om at skulle vælge i forhold til muligheder, der er samfundsmæssigt tilrettelagt. Det er dette normative valg, hvormed vi i dette perspektiv leder, danner og dermed subjektiverer os selv. Mine foregående analyser af brugerdrevne standarder kan netop anskues som en liberal ledelsesstrategi, fordi de unge bringes til at vælge og danne deres egne standarder, eksempelvis om uddannelse eller familierelationer. Denne tilgang lyder jo tillokkende og fornuftig, særligt når de unge møder dygtige, forstående og anerkendende professionelle, men samtidigt oplever mange, at det faktisk er svært at have sådanne samtaler med de unge. For at forstå disse vanskeligheder, må vi kigge på Foucaults to andre ledelsesformer.

Disciplinær ledelse

Den disciplinære ledelsesform analyserer Foucault frem ud fra, hvordan klassiske institutioner som skoler, fængsler, arbejdspladser og hospitaler benytter overvågning, vurdering, hierarkisering og sanktion til at forme og lede subjekter (Foucault, 2002). Her etableres et vurderende blik på eleverne/de indsatte/arbejderne. Opfører de sig ordentligt? Hvordan udfører de deres opgaver? Og hvordan klarer de sig i forhold til normen for den givne klasse eller population. Gennem kontinuerlig overvågning og vurdering, skabes der en norm, der muliggør sammenligning og hierarkisering af den enkelte. Dette åbner for adfærdskorrigerende sanktioner eller yderlige disciplinære foranstaltninger (fx reprimande, specialunder-

visning, skolepsykolog) for dem, der placerer sig for langt udenfor normen. Den primære mekanisme i dette er, at der installeres et refleksivt selvforhold, hvor den enkelte vurderer og styrer sig selv i forhold til givne kulturelle normer og standarder. På den måde etablerer det disciplinære regime selvledelse, fordi eleverne vurderer og styrer sig selv og hinanden i forhold til normen og det normale. Hvis man er i tvivl om denne funktion, kan man prøve at spørge et barn, der går i folkeskole, hvordan de ligger fagligt og socialt i forhold til de andre i klassen. Mit bud er, at de med ret stor nøjagtighed kan vurdere og hierarkisere sig selv og deres klassekammerater i næsten samtlige fag.

Pastoral ledelse

Foucault har også analyseret, hvordan den såkaldte pastorale styreform benytter dialog, samtale eller bekendelse, og bruges til at lede, danne og subjektivere. Den almene form modelleret efter bekendelsen i skriftestolen kender vi fra så forskellige steder som terapilokalet, medarbejderudviklingssamtalen og bekendelsen foran kameraet i reality-tv. Her kan subjektet ved at 'bekende' indre tilstande til en anden – vennen, psykologen, pædagogen eller offentligheden – danne et refleksivt og normativt forhold og en række 'sandhedsrelationer' til sig selv (Foucault, 1982a, 2000). At subjektet ledes og leder sig selv ved at etablere sandheder, standarder og relationer til sig selv, er ifølge Foucault en produktiv form for subjektivering.

Disse tre ledelsesformer skal ikke tænkes adskilt, men som analytiske greb, hvormed vi kan få blik for, hvordan et givet felt er præget af forskellige styringsrationaliteter og teknologier, der blandes og forskyder hinanden. Med denne analytiske værktøjskasse, kan vi nu vende tilbage og kaste et analytisk blik på, hvorfor det kan være vanskeligt at have terapeutiske samtaler med unge.

Hvorfor siger de ikke noget? – Liberal ledelse i disciplinære og pastorale rum

I løbet af forskningsprojektet har såvel forskere som socialarbejderne været interesserede i, hvordan rumlige aspekter har indflydelse på terapeutiske samtaler (Bank & Nissen, 2017). Jeg har derfor bl.a. interviewet en ung, som jeg kalder Emilie, om, hvordan det var at have samtaler. Vi udforskede, hvordan hun oplevede at have samtaler på Helsingør Kommunes misbrugscenter og på det ny oprettede Helsingung. I det understående taler vi først om at have samtaler i et 'kontor' på misbrugscenteret, der ligner det, vi ser på billedet herunder.

Emilie: ... der var det meget så'n, der satte man sig ind, og det var bare rigtig meget "kontor"...

Mads: Jaer

Emilie: ... man satte sig ind på, så det var sådan svært at give slip og slappe af ikk'.

Mads: Okay

Emilie: ... øh, fordi der stod computeren, og telefonerne ringede og ... på ... uanset, hvor man kiggede hen, så blev man mindet om, hvor man var henne, og sådan nogle ting.

Man er mere bevidst om, at det ... At man er misbrugeren, der skal sidde og snakke med den voksne professionelle.

.....

Emilie: altså at man bliver sat i bås, kan man ... følte jeg også lidt, altså at. Men man føler sig bare meget lille, når man kommer ind i et rum, hvor at man bare skal sidde helt ret op på en eller anden plastikstol, altså (griner)

Emilie: Fordi jeg var bange for, at så blev jeg stemplet, eller ...

Mads: Jaer

Emilie: ... Øhm, og man føler bare virkelig gerne ... man vil bare gerne ud derfra igen, altså ...

Jeg vil nu analysere de ledelsesmæssige og rumlige aspekter, med udgangspunkt i de netop præsenterede ledelsesstrategier.

Indledningsvis kan man sige, at socialarbejderne, i et governmentality perspektiv, forsøger en liberal-pastoral ledelsesstrategi. Samtalerne kan ses som ledelsesteknologi, hvormed de unge kan bringes til at formulere ønsker, håb, mål og drømme (pastoral) som de selv vælger (liberal). Gennem dette, får de unge mulighed for at etablere en række 'relationer til sig selv' og dermed udøve (mere kompetent) selvledelse.

Men i min analyse bliver det vanskeligt, fordi de 'traditionelle' disciplinær-pastorale ledelsesteknologier er spatialiserede, indlejrede rumligt og ofte 'overkoder' de bestræbelser, der er på at etablere pastoral-liberal ledelse (for en uddybning se (Bank & Nissen, 2017; Elden, 2002; Foucault, 1984)). Lad os se lidt nærmere på hvordan. Vi er i et institutionelt rum, der både er kontor og bliver brugt til samtaler.

I dette rum er der en række artefakter; computeren, telefonen og kontormøblerne og de andre genstande, der minder Emilie om, at dette ikke er et neutralt sted, men et arrangement, hvor der også indsamles informationer om hende og hendes problemer. Informationer der kan distribueres videre til andre relevante myndigheder. Dermed bliver 'kontoret' både konkret og associativt forbundet til andre disciplinære rum, hvor der foregår en vurdering: Klasselokalet, specialundervisningen, skolepsykologens- og sagsbehandlerens

kontor. I sådanne rum har mange af de unge erfaringer med at tale med professionelle og blive fremstillet som problematiske og afvigende, og de er blevet mødt med krav om bekendelse, refleksion, stigende overvågning og problematisering. Den rumlige konfiguration i 'kontoret' intensiverer dermed deres refleksive selvforhold og opmærksomheden på deres afvigelse og problemer. Det minder dem altså om deres tidligere dårlige oplevelser med, at deres problemer tydeliggøres og individualiseres, hvilket ofte får de unge til at konkludere: Det er mig, der er noget galt med, jeg er uduelig, umulig, ubrugelig osv. Med denne analyse bliver det mere tydeligt, hvorfor det giver god mening, at de unge ikke har lyst til at sige noget. Som Emilie siger, så føler hun sig lille og er bange for at blive stemplet. Lidt mere teoretisk formuleret, disponerer den pastoralt-disciplinære spatialisering for stærkt asymmetriske subjekt-positioner og magtrelationer og synliggør og udstiller de unge som afvigende og problematiske (Davies & Hunt, 1994; Foucault, 2002). I de disciplinære rum er blikket for stærkt. I lyset fra panoptikon stivner de unge som skræmte dyr på den mørke vej i lyskeglens skær.

Sagt på en anden måde, etablerer denne rumlige konfiguration det blik, vi kender fra 'behandlingsmodellen', hvor problematiske afvigende unge hjælpes eller behandles ved at 'bekende' sine problemer til den hjælpende professionelle ekspert. Denne diskursive og rumlige konfiguration af samtalerummet bevirker dermed, at det bliver meget vanskeligt at have mere produktive samtaler med de unge om deres muligheder og håb for fremtiden. Denne problematik kan mange praktikere ikke genkende til, og mine teoretiske analyser af denne problemstilling ligger i forlængelse af de former for (magt)kritik, der artikuleres både i governmentality studies og post-psykologisk teori og terapi (e.g. White, 2008).

Men hvad skal vi så stille op med en sådan forståelse? Hvordan kan vi bevæge os videre

fra en kritik af det eksisterende til mere hensigtsmæssige modeller for terapeutiske samtaler og socialt arbejde?

Det har jeg i min afhandling gjort ved at udfolde, hvad jeg betegner som produktive, vitalistiske og affirmative former for kritisk analyse, der også fremstiller alternativer. Dermed begrænser min undersøgelse sig ikke til en 'negativ kritik' eller en utopi om en emancipatorisk frisættelse fra magtforhold, men engagerer sig i en udforskning af, hvorledes professionelle ikke udsætter de unge for mere vurdering, men tværtimod mindre, for at de unge kan indgå i produktive selv-ledelses relationer og danne egne standarder.

Affekt og stemning i det terapeutiske rum

Som nævnt har medarbejderne i Helsingung også en interesse for, hvilken betydning rumlige aspekter har for det sociale arbejde. De eksperimenterer derfor bl.a. med forskellige former for samtalerum. Et af disse er 'Buddha', som er afbilledet herunder.

Som man kan se, er der lave sofaer og puder at sidde på, et sofabord med duftlys og en stor Buddhafigur i vindueskarmen. I det nedenstående interviewer jeg Emilie om, hvordan det er at have samtaler der.

Emilie: ... Og det er mere sådan ... (...). Ikke venskabsagtigt, men, men mere ... ja afslappet, sådan ... det er ikke så ... det er jo professionelt ... men det føles ikke sådan, når

man kommer ned sådan et sted her, synes jeg ikke Hvor at, hér, der får man lukket op, man får tingene ud, og det vil sige, at så har man også nemmere ved at holde den, fordi at, sååh ... sss ... jaah, hvordan kan jeg forklare det, altså, man (...). Der er bare en helt anden stemning, altså.

For at forstå, hvilke nye blik på det sociale arbejde jeg åbner for med det ovenstående, er det nødvendig med en lille opsamling. I de postmoderne terapiformer, som model U-turn og Helsingung trækker på, er der hovedsageligt fokus på, hvordan vi kan skabe forandring gennem sproget. Det handler bl.a. om, hvordan diskurser, sprogspil, begreber og subjekt-positioner skaber forskellige virkeligheder og forskellige muligheder for at handle og forstå sig selv. Denne måde at arbejde terapeutisk på kan ses som en kulmination på 'den sproglige vending', der er foregået i social- og samfundsvidenskaberne gennem det 20. århundrede. I min forskning har jeg, som vi netop har set, trukket på governmentality studies, for at supplere denne forståelse af sproglig skabelse med andre aspekter. Det betyder, at jeg får blik for, at det ikke 'bare' handler om sprog, men om hvorledes sprog, diskurser, kategorier, institutioner, eksperter, materialitet, teknikker, procedurer, rum og arkitektoniske arrangementer indgår i forskellige sammensætninger og disponerer for særlige måder at lede og subjektivere på. Denne forståelse brugte jeg til at analysere, hvordan en specifik spatial-diskursiv konfiguration af samtalerummet (kontoret), disponerer disciplinær-pastoral subjektivering.

Men med det ovenstående citat får jeg også blik for nogle andre betydningsfulde fænomener. Når Emilie fortæller om, hvorfor det er nemmere at tale i Buddha-rummet, så siger hun også: "Der er bare en helt anden stemning, altså ..."

Dette udsagn, og andre empiriske opmærksomheder, gjorde mig interesseret i, hvilken betydning affektive fænomener som stemning,

atmosfære og energi har i det sociale arbejde. Det åbnede for en udforskning af, om sådanne fænomener er væsentligt for socialt arbejde og hvordan? Kan de beskrives og analyseres? Med denne opmærksomhed har jeg kigget nærmere på, hvordan affektive fænomener faktisk allerede omtales i feltet og hvordan de kan beskrives, analyseres og teoretiseres.

For det første er denne opmærksomhed ikke helt ny for mig. Jeg har tidligere undersøgt udfordringer ved at holde gruppesamtaler i U-turns daggruppe (Bank, 2010). I den forbindelse talte medarbejderne om at 'skabe energi', 'der skal ske noget' og at 'sætte gang i den' som en forudsætning for at få en gruppesamtale med de unge i gang. For det andet er fænomener som 'energi' noget, der er velkendt og anerkendt som betydningsfuldt hos socialarbejdere og pædagoger, hvor det dog er meget svagt artikuleret. Dette genfindes faktisk også i beskrivelsen af U-turn modellen. Her står der, at behandlingen skal være livgivende og sjov i "et livgivende og spændende miljø" med "bevidst etablerede hyggelige lokaler" og "en venlig, afslappet og imødekommende atmosfære" (U-Turn, 2010). Så det virker som om, at man med disse beskrivelser prøver at pege på nogle affektive fænomener, der dog ikke er særligt tydeligt beskrevet eller teoretisk artikuleret.

For at forstå det nærmere, har jeg bl.a. været i dialog med 'Affect studies' (B. Anderson, 2009; Blackman, 2012; Clough, Goldberg, Schiff, Weeks, & Willse, 2007; Wetherell, 2012). I denne tradition er der stor interesse for affektive fænomener som eksempelvis; atmosfære, energi, spænding, intensitet, resonans, rytme og vibrationer. Jeg har dog ikke i denne tradition fundet et adækvat begreb til at analysere de psykologiske og sociale affektive aspekter, jeg finder i det empiriske felt. Derfor foreslår jeg at benytte Martin Heideggers (1995, p. 67) begreb 'Stimmung', som i den danske oversættelse oversættes til stemning og stemthed (Heidegger, 2007), som et teore-

tisk, psykologisk og analysestrategisk begreb. Stemninger er i min forståelse af Heidegger og min egen oplevelse, trans-individuelle, sociale og subjektive fænomener, der er fundamentale for vores måde at være-i-verden på (Bank, 2015, (in prep))

Vi oplever det, når vi kommer ind i et lokale, hvor der er en særlig stemning, der påvirker vores stemthed og måde at være tilstedeværende på. At være opstemt, euforisk eller depressiv melankolsk, er som stemningsfænomener ikke specifikke individuelle følelser, men (grund)stemninger, der kan siges at være mere fundamentale og omfattende end specifikke individuelle tanker eller følelser. Stemninger betegner måder at være relationelt tilstede på og stemninger kan 'åbne' eller 'lukke' for særlige måder at være på, for særlige tanker eller følelser. Tænk på en situation, hvor du føler dig nedtrykt eller i en dårlig stemning. Hvilke tanker er mulige? Hvad har du lyst til? Eller tænk på et besøg på et hospital eller en anden 'total-institution'. Hvilken stemning er der dette sted og hvordan påvirker den dig? Eller tænk på at være opstemt i festligt lag, og hvordan man er 'med på den værste' og siger ja til ting, man måske ellers ville holde sig tilbage fra.

At blive stemt og være i særlige stemninger er i Heideggers forståelse det, der 'åbner for' særlige måder at være på og de medfølgende tanker, følelser, ønsker og handlinger. Stemninger er samtidigt sociale fænomener, der kan moduleres og samskabes. Nogle stemninger åbner for håb mod fremtiden, andre lukker forståelseshorisonen. Jeg foreslår derfor at benytte stemning både som psykologisk begreb, til at beskrive psykologiske og sociale fænomener, og som et analysestrategisk greb, der sætter mig i stand til at analysere, hvordan affektive aspekter er afgørende i forståelsen af tilblivelsesprocesser, socialitet og subjektivitet (Bank, (in prep)). Så når socialarbejderne forsøger at arbejde med en ung som Emilie, så er det netop den stemning og den måde hun bliver stemt på

i samtalerummet, der er helt afgørende for, om hun kan åbne sig mod fremtiden og formulere ønsker, håb og projekter. Som hun siger: “*hér, der får man lukket op, man får tingene ud, [...] jaah, hvordan kan jeg forklare det, altså, man (...). Der er bare en helt anden stemning, altså.*”

I min udvikling af governmentality studies, begrebsætter jeg dette analytisk som en affektiv ledelsesstrategi, der skaber forandring gennem en affektiv påvirkning og subjektivering. Hvis vi genbesøger det indledende eksempel med Kevin, med en sådan affektiv analysestrategi, så får vi blik for, hvordan Kevin og Lise, med technomusikken og dansen, skaber stemning, energi, bevægelse, intensitet, der producerer en ny åbenhed og nye måder at være sammen på. Som Lise formulerede det, så var det netop her, der skete et gennembrud i forhold til at have gode samtaler. Ligeledes i eksemplet med Emilie, skabes der i Buddharummet en stemning, der bryder med den disciplinære ledelsesform, hvilket gør det muligt for hende at indgå i en mere produktiv pastoral relation med socialarbejderne.

At benytte affektive strategier er ikke kun noget, der anvendes i forhold til de unge. I artiklen “Affect and 2. order governmentality in social work” analyserer jeg eksempelvis, hvordan de unge fremstiller og fremviser sig selv på film og derved modulerer affektivt på deres forældre (Bank, (in prep)).

På den måde, bliver de unge agentiske og (mere) magtfulde, fordi de kan påvirke deres forældres måde at relatere sig til dem på og dermed åbne for mere foretrukne identiteter og måder at være sammen på. Alle disse eksempler er altså, i min optik, et udtryk for en mere generel *affektiv strategi, der på forskellige måder benyttes til at udvikle og fremme de unges selvledelse*. Artiklens sidste eksempel stiller skarpt på netop dette aspekt.

Jeg deltager i et teammøde med medarbejderne i Helsingung. Projektlederen Flemming præsenterer statistikken over deres resultater,

og der er generel enighed og glæde over de gode resultater. Det får mig til at spørge ind til, hvorfor de tror, at det lykkedes så godt for dem.

Lise: ... Altså, øh, og så tænker jeg, at jeg tror, at noget af succesraten i behandling, i sådan behandlingsmæssig ... også handler om vores evne til at begejstres på deres vegne.

Toni: Mm

Lise: At vi er sgu gode til at sige “Sådan mand” eller altså give dem sådan troen på, at det her det kan sgu lade sig gøre. At vi giver dem noget styrke og noget power, øhm, og det det tror jeg er er meget vores personligheder, der spiller ind der også.

Lise: Fordi det det ikke alle, der kan lave den afsmittende begejstring på

Toni: Mm mm

[...]

Lise: Altså. Jeg tror der er en sammenhæng i det, i forhold til vores succesrate. Fordi, det her, det kræver sgu meget energi og være med til og inspirere til en forandring. Det kræver, at man selv investerer noget energi i det.

I det ovenstående beskriver Lise, at forandring ikke kun skabes gennem anerkendende sprog, men at det også kræver, at der lægges en særlig energi i det. De professionelle udbryder ‘SÅDAN MAND’, bliver begejstrede på de unges vegne, og påvirker og smitter de unge med deres energi. Eller med mine teoretiske begreber, så er deres modulation af stemninger og intensiteter en affektiv form for subjektivering, der ikke virker gennem valg, bekendelse eller refleksion, men gennem udveksling og transmission af affekt.

Konklusion

I afhandlingen har jeg undersøgt model U-turn og Helsingung som prototyper for, hvordan man kan forstå og kvalificere det sociale arbejde.

Et bærende argument har været, at det sociale arbejde kan forstås som en praksis, der bringer brugerne til at udvikle hensigtsmæssige standarder for deres liv og dermed etablere og udvikle selvledelse. Dermed ser jeg det sociale arbejde som en praksis, der retter sig både mod specifikke problemer og en almen udvikling, kvalificering og dannelse af borgeren.

Jeg har argumenteret for, at et vigtigt element i dette er, at indsatserne benytter brugerinddragelse, dialog og har mulighed for fleksibilitet og tilpasning til den enkelte. Jeg har også fremhævet, at de unges muligheder for udvikling af selvledelse afhænger af, at professionelle, forældre og institutioner kan tilbageholde deres egne normative standarder om, hvad de unge skal og bør gøre – også i forhold til rusmidler. Dette kan være vanskeligt, når forældre, professionelle og institutioner er disponerede for at se rusmidlerne som *problemet*. At konceptualisere socialt behandlingsarbejde som udvikling af selvledelse betyder, at fagligheden og indsatserne ikke kun kan styres gennem forud givne standarder eller fastlagte (evidensbaserede) behandlingsprogrammer. Derimod må tilgange og metoder være noget, der kontinuerligt reflekteres og udvikles i dialog med både teorier og metoder og de konkrete brugere med deres behov og forudsætninger.

Forskningsmæssigt bidrager mit arbejde med at udvide og udvikle både vores teoretiske og terapeutiske forståelser af forandring og udvikling. For det første, har jeg udvidet forståelsen af, hvordan narrative, systemiske og løsningsorienterede terapeutiske traditioner benyttes i det sociale arbejde. Her har jeg suppleret disse traditioners fokus på fænomener som sprog, mening, fortælling og relationer med analyser af rum, materialitet og affekt. Et

af de afgørende bidrag er, i den forbindelse, udviklingen af analytiske strategier for, og analyser af, *affektive former for ledelse og subjektivering*. Det handler, som jeg har vist, om affektive strategier og brugen af stemning og intensitet til at skabe forandring og om, hvordan forskellige konfigurationer af rum og materialitet har affektive og diskursive betydninger

At arbejde gennem affektive strategier bliver dermed en afgørende ny måde at forstå, hvordan man kan arbejde med forandring og motivation på. I denne tilgang er kognition, valg, rationalitet eller bekendelse ikke det primære og der arbejdes med udvikling, forandring og tilblivelse gennem andre teknikker og registre. Det betyder samtidigt, at man kan påvirke ved at 'lede det potentielle', det der er i tilblivelse.

Jeg har i denne artikel fremstillet og udviklet en række governmentale analysestrategier for at forstå, hvordan subjektivitet og selvledelse formes, styres og ledes. En væsentlig pointe er, at disse strategier ikke skal tænkes som adskilte, men som nogle der gensidigt forudsætter og modulerer hinanden, når de 'afspilles' i forhold til specifikke subjekter og felter. Skematisk kan der dog peges på nogle forskellige funktionsmåder. De disciplinære og pastorale former virker hovedsageligt ved at appropriere, beslaglægge, udpege, synliggøre, fremstille, objektivere og artikulere (Haraway, 1988). Her er der altså (midlertidig) fastholdelse og objektivering af en proces – eksempelvis eksaminationens øjebliksbillede, som udtryk for læreprocessen – der danner udgangspunktet for bevægelse og udvikling. De liberale former virker derimod gennem tilrettelæggelse af valg, som objektivering af potentialer i fremtiden. Begge disse former bygger på individualisering, hvor subjektets adskillelse og objektivering er en del af 'mekanismen'. I min anvendelse af affektive strategier, er der derimod en påvirkning, der forløber gennem andre logikker og registre. Det kan diagram-

matisk beskrives som en mere social-relational funktionsmåde, hvor det sociale kan anskues som et felt af affektive vektorer, subjektet kobler sig på, trækkes med af eller stødes bort fra. Begejstring, energi, stemning, intensitet er sådanne sociale fænomener, der potentielt gennemstrømmer og forbinder subjekter i fællesskaber.

Gennem den affektive ledelsesstrategi får vi en ny metafor og et nyt diagram for de moderne former for ledelse af selvledelse. Her udskiftes lejren, cellen, vagttårnet og markedet med billedet af musikfestivalen. Musikfestivalen kan anskues som et felt, der primært er struktureret som et socialt-liberalt felt, der gennemstrømmes af affektive vektorer; påvirkninger, stemninger, intensiteter og kun i margenen styres subjekterne her af refleksion, lov og disciplin. Indsat i det sociale arbejdes felt fremstiller de governmentale analysestrategier et blik på, hvordan der i Buddha rummet, eller under technodansen, sker en affektiv omformning og modulering af de historisk forankrede disciplinære og pastorale ledelsesstrategier. Her åbnes for muligheden for nye produktive affektive-pastorale relationer, hvor subjektet gennem samtaler kan forholde sig til sig selv og formulere håb og ønsker for fremtiden.

De affektive strategier forskyder, omskaber og modulerer på denne måde de andre ledelsesformer, som de både destabiliserer, omformer og muliggør. Ved at fremstille denne produktive, vitalistiske, affirmativt kritiske analyse af, hvad jeg ser som en prototypisk form for det sociale arbejde, er det mit håb at bidrage til nye forståelser og handlemuligheder.

Et sidste afgørende aspekt ved denne type af socialt arbejde er, at det kræver en kultivering og en særlig slags trans-disciplinær faglighed. De professionelle, vi har samarbejdet med, har udviklet en nysgerrighed og et mod til at sætte sig selv i spil og gå i dialog med brugere, forskere, teorier og fænomener som ingen af os helt forstod. At arbejde på den måde kræver naturligvis også strukturel og ledelsesmæs-

sig opbakning og handlerum til at udfordre, omskabe og udvikle fagligheden, det sociale arbejde og velfærdsstatens institutioner.

En særlig tak til Morten Nissen, mine øvrige kolleger i forskningscenteret SUBSTANce, samt Dorthe Staunæs, Sten Jørgensen og Mikkel Ravn Jøns for gode diskussioner og kommentarer.

Referencer

- Anderson, B. (2009). Affective atmospheres. *Emotion, Space and Society*, 2(2), 77-81.
- Anderson, H., & Goolishian, H. (1992). The client is the expert: A not-knowing approach to therapy. In S. McNamee & K. Gergen (Eds.), *Social Construction and the Therapeutic Process* (pp. 25-39). Newbury Park, CA: Sage.
- Anderson, H., & Goolishian, H. (2004). Human systems as linguistic systems: Preliminary and evolving ideas about the implications for clinical theory. *Family Process*, 27(4), 371-393.
- Bank, M. (2015). *Brugerdrevne standarder og affektiv subjektivering – en undersøgelse af styringsstrategier i pædagogisk og socialt arbejde* (Ph.d.), University of Copenhagen.
- Bank, M. (2016). Enacting (Post)Psychological Standards in Social Work: From regimes of visibility to user-driven standards & affective subjectification. *Theory & Psychology*, 26(2), 202-222.
- Bank, M. ((in prep)). Affect and second order governmentality in social work: Engaging with critique and Heideggers Stimmung as ways to analyze and subjectify users and relatives in drug-treatment. *Subjectivity*.
- Bank, M., & Nissen, M. (2016). Brugerdrevne standarder i socialt arbejde. In M. Friis Andersen & L. Tanggård Pedersen (Eds.), *Tæller vi det der tæller, MODERNE ARBEJDSLIV* (Vol. bind 5).
- Bank, M., & Nissen, M. (2017). Spaces beyond counseling *Qualitative Social Work*.
- Biesta, G. (2007). Why “what works” won’t work: Evidence-based practice and the democratic deficit in educational research. *Educational theory*, 57(1), 1-22.
- Blackman, L. (2012). *Immaterial bodies: Affect, embodiment, mediation*. London: Sage.

- Bowker, G., & Star, S. (1999). *Sorting things out: classification and its consequences*: The MIT Press.
- Clough, P. T., Goldberg, G., Schiff, R., Weeks, A., & Willse, C. (2007). Notes towards a theory of affect-itself. *Ephemera: Theory and Politics in Organization*, 7(1), 60-77.
- Davies, B., & Hunt, R. (1994). Classroom competencies and marginal positionings. *British Journal of Sociology of Education*, 15(3), 389-408.
- De Shazer, S. (1985). *Keys to solution in brief therapy*: Norton New York.
- Dean, M. (2006). *Governmentality: magt og styring i det moderne samfund*.: Forlaget Samfundslitteratur.
- Dean, M. (2010). *Governmentality: power and rule in modern society* (2 ed.). London: SAGE.
- Elden, S. (2002). *Mapping the present: Heidegger, Foucault and the project of a spatial history*. London Bloomsbury Publishing.
- Foucault, M. (1977). *Discipline & punish*. Canada: Random House of Canada.
- Foucault, M. (1982a). The Hermeneutic of the Subject. In P. Rabinow (Ed.), *Ethics: subjectivity and truth*: (pp.93-106). London: Penguin.
- Foucault, M. (1982b). The subject and power. In J. Faubion (Ed.), *Power. Essential works of Foucault 1954-1984* (Vol. 3, pp. 326-348). London: Penguin
- Foucault, M. (1984). Space, knowledge and power *The Foucault Reader* (pp.239). New York: pantheon.
- Foucault, M. (1997). The masked philosopher *Ethics. The essential works* (Vol. 1, pp. 321-328). London: Penguin
- Foucault, M. (2000). Technologies of the Self. In P. Rabinow (Ed.), *Ethics: subjectivity and truth*: (Vol. 1, pp. 223-251). London: Penguin.
- Foucault, M. (2002). *Overvågning og straf: fængslets fødsel*: Det lille forlag.
- Foucault, M. (2004). Omsorgen for sig selv. Seksualitetens historie 3. *Det lille forlag*.
- Foucault, M. (2008). *Sikkerhed, territorium, befolkning*. København: Hans Reizels Forlag.
- Gordon, C. (1991). Governmental rationality: an introduction. *The Foucault effect: Studies in governmentality*, 1, 52.
- Greco, M., & Stenner, P. (2013). Happiness and the Art of Life: Diagnosing the psychopolitics of wellbeing. *Health, Culture and Society*, 5(1), 1-19.
- Hacking, I. (2007). Kinds of people: Moving targets. *Proceedings of the British Academy*, 151, 33.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist studies*, 575-599.
- Heidegger, M. (1995). *The fundamental concepts of metaphysics: world, finitude, solitude*. Bloomington: Indiana University Press.
- Heidegger, M. (2007). *Væren og tid*: Klim.
- Holmgren, A. (2010). *Fra terapi til pædagogik: en brugsbog i narrativ praksis*: Gyldendal.
- Houborg, E. (2012). Political Pharmacology of Methadone and Heroin in Danish Drug Policy, *The. Contemp. Drug Probs.*, 39, 155.
- Houston, S. (2005). Philosophy, theory and method in social work challenging empiricism's claim on evidence-based practice. *Journal of Social Work*, 5(1), 7-20.
- Jay-Z. (2004). 99 problems On *99 Problems*
- Lave, J., & Wenger, E. (2003). *Situeret læring. Hans Reitzels Forlag*.
- Mol, A. (2002). *The body multiple: ontology in medical practice* Duke Univ. Press.
- Mol, A. (2008). *The logic of care: Health and the problem of patient choice*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Mørck, L., & Nissen, M. (2005). *Praksisforskning*. In T. Jensen & G. Christensen (Eds.), *Psyko-logiske og pædagogiske metoder – kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis*: Roskilde Universitetsforlag.
- Nissen, M. (2009). Objectification and Prototype. *Qualitative Research in Psychology*, 6, 1(2), 67-87.
- Nissen, M. (2014). Brugerdrevne standader som konkret utopi: en kulturhistorisk tilgang til subjektivitetens almengørelse. *Psyke & Logos*, 35(1), 29.
- Nissen, M., & Barington, K. (2017). Numbers: User- Driven Standards and Manageable Nothingness. In D. Winther-Lindqvist & J.

- Bang (Eds.), *Nothingness*. NC: Information Age Publishing, Advances in Cultural Psychology.
- Nissen, M., Staunæs, D., & Bank, M. (2016). A "post-psychological" curiosity about subjectivities and standards. *Theory & Psychology*, 26(2), 137-143.
- Noffke, S., & Somekh, B. (2005). Action research. *Research methods in the social sciences*, 89-96.
- Pedersen, E. H. (2003). Producing the voice of socially excluded people. *NAD publication* 43, 17.
- Raffnsøe, S. (2015). What is Critique?: The Critical State of Critique in the Age of Criticism. Frederiksberg Department of Management, Politics and Philosophy, (MPP Working Paper; Nr. 1-2015).
- Riber, J. (2005). *Forstået og forstyrret. Om systemisk og narrativ pædagogik [Understood and disturbed. About systemic therapy with youth]* København:: Reitzels forlag.
- Rose, N. (1990). *Governing the soul: The shaping of the private self*. London: Routledge.
- Rose, N. (1998). *Inventing our selves: Psychology, power, and personhood*. Cambridge Cambridge University Press.
- Staunæs, D. (2011). Governing the potentials of life itself? Interrogating the promises in affective educational leadership. *Journal of Educational Administration and History*, 43(3), 227-247.
- Staunæs, D., & Juelskjær, M. (2014). Postpsykologisk subjektiveringsteori: problemet med personligheden version 2.0 (postpsychological theories of subjectification. The problem with personality. Version 2.0) In S. Køppe & J. Dammeyer (Eds.), *Personlighedspsykologi (Personality psychology)* (pp. 317-346). Copenhagen: Hans Reizels Forlag.
- Termansen, T. T. D. H., Nete Krogsgaard Niss, Jan Hyld Pejtersen,. (2015). *Unge i misbrugsbehandling – En evaluering af tre behandlingsindsatser* (15:24). Retrieved from
- Timmermans, S., & Berg, M. (2003). *The gold standard: The challenge of evidence-based medicine and standardization in health care*. Philadelphia, Pa.: Temple Univ Pr.
- Trickett, E. J., & Beehler, S. (2013). *The Evidence-Based Practice Movement: Caveat Emptor*. Unpublished manuscript.
- U-Turn. (2011). *Model U-turn – et rådgivnings- og behandlingstilbud for unge [The U-turn model – a counselling and treatment facility for youth]* Retrieved from
- Wetherell, M. (2012). *Affect and emotion: A new social science understanding*: SAGE Publications Limited.
- White, M. (2008). *Kort over narrative landskaber*. København: Hans Reizels Forlag.